

היום נלמד בעזרת ה':

סנהדרין דף ג

למדנו אתמול - הסיבה שהתנא כתב במשנה גם דיני ממונות וגם גזילות וחבלות ('דיני ממונות בשלושה גזילות וחבלות בשלושה') ללמד שדוקא בגזילות וחבלות יש את הדין של 'דיני ממונות' שהם צרכים דיינים מומחים, אבל בהודאות והלוואות לא צריך דיינים מומחים. למרות שמדאורייתא צריך מומחים, חכמים תקנו שלא צריך כדי שלא תינעל דלת בפני לוויין, וכדברי רבי חנינא.

קושיא: **אלא מעתה טעו לא ישלמו:** אם כן, אם דייני הבית דין של הדיוטות הדנים בהודאות והלוואות, טעו בדין, הם לא יצטרכו לשלם. כי הם קיבלו רשות מחכמים לדון וממילא הם נחשבים כמו דינים מומחים. ודיינים מומחים שטעו אינם צריכים לשלם. תירוץ: **כל שכן אתה נועל דלת בפני לוויין:** הצריכו אותם לשלם, כדי שלא תינעל הדלת בפני לוויים, כי המלווה יפחד שמא ב"ד יטעו ולא ישלמו לו.

קושיא: **אי הכי:** אם כן מדוע לא נפרש את המשנה שבאמת יש כאן שני דינים שונים א. דיני ממונות בשלושה הדיוטות (דהיינו דיני הלוואות), ב. גזילות וחבלות בשלושה מומחין. ומדוע רבי אבהו פירש את המשנה (לעיל בתחילת הסוגיא) שהיא מדברת רק על מקרה אחד. דהיינו, מהם דיני ממונות? תשובה - גזילות וחבלות.

ועוד: ועוד קשה, לדברי רבי אבהו מדוע המשנה כותבת פעמיים 'שלושה' - 'דיני ממונות בשלושה גזילות וחבלות בשלושה'? היה צריך לכתוב 'דיני ממונות גזילות וחבלות בשלושה'.

אלא אמר רבא תרתי קתני משום דרבי חנינא: הפירוש במשנה אינו כרבי אבהו. אלא באמת המשנה כותבת שני דינים שונים. דיני ממונות של הלוואות בשלושה **הדיוטות**, ודיני גזילות וחבלות בשלושה **מומחים**. והסיבה שמספיק שלוש הדיוטות, כדברי רבי חנינא כדי שלא תנעול דלת וכנ"ל.

רב אחא בריה דרב איקא אמר: ביאור אחר בדברי המשנה. התנא סובר ש'אין עירוב פרשיות' בפסוק של מודה במקצת, כי הוא שייך רק בשומרים, וממילא רק

בשומרים צריך שלוש דיינים ולא בהלואות. ובהלוואות מספיק רק דיין אחד שנאמר "בְּצֶדֶק תִּשְׁפֹּט עַמִּיתְךָ" בלשון יחיד. אבל חכמים תקנו שלושה דיינים, מחשש שהדיינים יהיו יושבי קרנות שלא בקיאים בדינים ויחייבו את הזכאי ויזכו את החייב. ואכן המשנה כתבה שני דינים שונים, 'דיני ממונות בשלושה הדיוטות, ודיני גזילות וחבלות בשלושה מומחים' (כמו שביאר רבא).

קושיא: אטו בתלתא מי לא הוו יושבי קרנות: וכי אם יהיו שלושה דיינים הם לא יהיו יושבי קרנות? תירוץ: **אי אפשר דלית בהו חד דגמיר:** לא יתכן שאף אחד מהם לא יהיה בקיא בדינים.

קושיא: אלא מעתה טעו לא ישלמו: אם כן גם אם הם טעו בדין שלא ישלמו וכנ"ל. תירוץ: **כ"ש דנפישו יושבי קרנות:** אם הם לא ישלמו כל אחד יסכים להיות דיין כי לא יהיה לו שום סיכון אם יטעה בדין. ולכן אנחנו מחייבים אותם לשלם כדי שרק מי שילמד את הדינים ירצה להיות דיין.

שאלה: מאי איכא בין רבא אהא בריה דרב איקא? תשובה: **איכא בינייהו דאמר שמואל וכו':** הנפקא מינה ביניהם אם היה בית דין של שני דיינים בלבד. רב אחא סובר שהדין שהם פסקו תקף (כי מדאוריתא מספיק דיין אחד), אמנם הם 'בית דין חצוף', וכדעת שמואל. ואילו רבא חלק וסובר שהדין לא תקף ללא שלושה דיינים.

*

למדנו במשנה - נזק וחצי נזק וכו':

קושיא: נזק היינו חבלות: מדוע המשנה כתבת את תשלומי נזק כדבר בפני עצמו? הרי זה כבר נכלל בדיני חבלות.

תירוץ: **משום דקא בעי למיתנא חצי נזק תני נמי נזק שלם:** בגלל שהיא רצתה לכתוב את הדין של חצי נזק היא כתבה כבר גם את הדין של נזק שלם.

קושיא: חצי נזק נמי היינו חבלות! תירוץ: **תנא ממונא וקתני קנסא:** תשלומי חצי נזק הם רק מדין 'קנס'. כי שור סתם לא אמור להיות נגחן, והבעלים שלו היה אמור להיות פטור מלשלם על הנגיחה שלו. אלא הקב"ה קנס את הבעלים שישלם חצי נזק כדי שישמור עליו יותר. ולכן הדין של חצי נזק אינו נכלל בדיני חבלות כי הם אינם קנס אלא מדינא.

הניחא למאן דאמר וכו': נחלקו הדעות במסכת בבא קמא האם תשלומי חצי נזק הם מדין קנס והטעם כנ"ל. או שהם מדינא, וטעם הדבר כי סתם שורים נגחנים הם והיה על הבעלים לשמור עליהם, ובעיקרון היו צריכים לשלם נזק שלם, אלא שהקב"ה ריחם על הבעלים וחייב אותם שלם רק חצי נזק בפעמים הראשונות, עד שהשור נעשה מועד לנגיחות.

אם כן כל התירוץ הנ"ל טוב רק למ"ד פלגא נזקא קנסא הוא. אבל למ"ד שממונא הוא חוזרת הקושיא!

אלא איידי דקא בעי וכו': בגל שהתנא רצה לכתוב את דיני תשלומי ארבעה וחמשה, שהם ממון שאינו משולם כפי הקרן (קרן מכונה 'ראש' על פי הפסוק "ושילם אותו בראשו") אלא **יותר** מהקרן. הוא כתב גם את הדין של חצי נזק, שגם הוא אינו משולם כפי הקרן אלא **פחות** מהקרן. ואגב שכתב את דין חצי נזק, כתב גם את דין נזק שלם.

*

שאלה: **שלשה מנלן:** מניין לנו להצריך שלוש דיינים ל'בית דין'?

דתנו רבנן ונקרב בעל הבית וכו': נאמר שלוש פעמים 'אלוהים' (= לשון של שררה) דהיינו דיינים. "אם לא ימצא הגנב ונקרב בעל הבית אל האלהים אם לא שלח ידו במלאכת רעהו: על כל דבר פשע על שור על חמור על שיה על שלמה על כל אבדה אשר יאמר כי הוא זה עד האלהים יבא דבר שניהם, אשר ירשיען אלהים ישלם שנים לרעהו" זו דעת רבי יאשיה.

ר' יונתן אומר: ה'אלוהים' הראשון נצרך ללמד את גוף הדבר שצריך דיינים מומחים, כי 'אלוהים' הוא לשון שררה ורבנות. ואם כן נשאר לנו רק שני 'אלוהים', ללמד על שני דיינים. אמנם מכיון שאי אפשר לעשות את בית דין שקול בלא הכרעה (כי "אחרי רבים להטות" ואם הם יהיו במספר זוגי, יתכן מצב שהם יתחלקו לחצי חצי ולא תהיה הכרעה בדין), מוסיפים עוד דיין אחד. סה"כ שלושה.

נימא בדורשין תחילות קמיפלגי וכו': לכאורה המחלוקת של רבי יאשיה ורבי יונתן, האם 'דורשין תחילות' כלומר האם סופרים את 'אלוהים' הראשון או לא.

תשובה: לא, **זכולי עלמא וכו'**: לכו"ע אין דורשין תחילות בכל מקום. אבל רבי יאשיה סובר שכאן כן דורשים את 'האלוהים' הראשון. בגלל שאחרת היה צריך להיות כתוב "ונקרב בעל הבית אל השופט", והסיבה שכתוב בתורה 'אלוהים' לדרוש ממנו את הדיין הראשון.

ואילו רבי יונתן חולק וסובר שהתורה משתמשת בלשון של בני אדם, ומדברת על דיין מומחה הנקרא 'אלוהים', ולא סתם דיין הנקרא 'שופט'. וכמו שיש פתגם שאומרים בני אדם 'מאן דאית ליה דינא ליקרב לגבי דיינא' = מי שיש לו תביעה שילך לדיין מומחה ולא להדיוט.

קושיא: ור' יאשיה לית ליה ב"ד נוטה? וכי רבי יאשיה חולק על הדין שצריך לעשות 'בית דין נוטה', כלומר שיוכל לנטות לאחד מהצדדים לזכות או לחובה, והיינו שיהיו בו מספר דיינים אי זוגי? והרי זו ברייתא מפורשת - **רבי אליעזר בנו של רבי יוסי הגלילי וכו'**. ואם כן מדוע צריך רבי יאשיה ללמוד משלושה 'אלוהים', ולא מספיק לו שנים כמו רבי יונתן?

תירוץ: סבר לה כרבי יהודה וכו': רבי יאשיה סובר כרבי יהודה במשנתנו שבסנהדרין היו רק שבעים זקנים, וזהו מספר זוגי. ומכאן שלא צריך בית דין נוטה.

קושיא: אימר דשמעת ליה וכו': כל מה שאמר רבי יהודה זה רק בסנהדרין גדולה של שבעים, כי לומדים זאת מפסוקים (לקמן דף יז') אבל בשאר 'בית דין' הוא לא דיבר.

וכי תימא לא שנא וכו': ואם תאמר שאין הבדל ביניהם. הרי רבי יהודה אומר במפורש שבי' בית דין צריך מספר אי זוגי. והיינו בהמשך משנתנו לגבי סמיכת זקנים (בפר העלם דבר של ציבור) ועריפת עגלה רבי יהודה מצריך חמשה זקנים. וביארנו את טעמו כי כתוב בפרשה של פר העלם דבר של ציבור **'וְסִמְכוּ זְקָנֵי הָעֵדָה אֶת יְדֵיהֶם עַל רֹאשׁ הַפֶּרֶז'**. המילים 'וסמכו' זקני' נאמרו בלשון רבים, ללמד על שני זקנים בכל פעם, סה"כ ארבעה. ואין בית דין שקול ולכן מוסיפים עליהם עוד אחד. סה"כ חמשה.

תירוץ: דרבי יאשיה עדיפא וכו': רבי יאשיה סובר עוד יותר מרבי יהודה. כי רבי יהודה סובר שרק בסנהדרין גדולה לא צריך בית דין נוטה, ואילו ר' יאשיה אפילו בשאר 'בית דין' לא צריך.

קושיא: **ואלא האי לנטות מאי עביד ליה:** אם כן מה יענה רבי יאשיה על הברייתא הנ"ל שצריך בית דין נוטה? **תירוץ:** **מוקים לה בדיני נפשות אבל בדיני ממונות לא:** רק בדיני נפשות צריך בית דין נוטה ולא בדיני ממונות.

קושיא: **אלא הא דתנן וכו':** במשנה לקמן (דף כט') בדיני ממונות 'שנים אומרים זכאי ואחד אומר חייב, זכאי וכו'. לכאורה זה סותר לדברי רבי יאשיה. כי לדעתו שלא צריך בית דין נוטה, אם כן לכאורה צריך שכל שלושת הדיינים יאמרו את אותה הדעה כדי לחייב, ולא הולכים אחר הרוב.

תירוץ: **אפילו תימא רבי יאשיה:** אין זה סתירה לרבי יאשיה. כי הוא לומד בקל וחומר מדיני נפשות שהולכים בהם אחר הרוב, לדיני ממונות שגם בהם הולכים אחר הרוב.

*

תנו רבנן ... רבי אומר בחמשה כדי שיגמר הדין בשלשה: כלומר שאם יתחלקו הדעות, יהיו שלושה דיינים בצד אחד, ונלך אחר הרוב (3 מתוך 5).

קושיא: **אטו בתלתא מי לא גמר דינא בתרי:** וכי בשלוש דיינים אין רוב? הרי יש 2 מתוך 3! **תירוץ:** **הכי קאמר מפני שגמר דין בשלשה, אלמא קסבר תלתא כי כתיבי בגמר דינא כתיבי:** רבי סובר שצריך שלושה דיינים שיפסקו את הדין בדעה אחת, וממילא צריך חמש כדי שהם יהיו רוב הדעות בבית דין.

מגדף בה רבי אבהו: רבי אבהו גינה את הפירוש הזה בדעת רבי. כי אם כן בסנהדרין גדולה לא יספיקו 71 דיינים, ונצריך 141 כדי שיגמר הדין בשבעים ואחד (שהם הרוב מתוך 141). וכן בסנהדרין קטנה לא יספיקו 23 דיינים, ונצריך ארבעים וחמשה, כדי שיגמר הדין בשלשה ועשרים (שהם הרוב מתוך 45).

אלא כשנאמר בתורה "אִסְּפָה לִי שְׁבָעִים אִישׁ מִזְקְנֵי יִשְׂרָאֵל" שמשם לומדים את מספר הדיינים בסנהדרין גדולה, הכוונה רק שבשעת אסיפת הדיינים יהיו 70, אך לא בפסק הדין. וכן כשנאמר "וְנִשְׁפְּטוּ הָעֵדָה ... וְהִצִּילוּ הָעֵדָה" שמשם לומדים בסנהדרין קטנה 23 דיינים (כפי שלמדנו בדף הקודם), הכוונה בשעת השפיטה ולא בפסק הדין. וכן כשנאמר "וְנִקְרַב בְּעַל הַבַּיִת אֶל הָאֱלֹהִים" שמשם לומדים 3 דיינים לבית דין, הכוונה לשעת 'קריבה' לדין ולא לפסיקת הדין.

אלא היינו טעמא דרבי: אלא טעמו של רבי שצריך חמישה דיינים. כי כאמור למעלה, נאמר שלוש פעמים 'אלוהים' (= לשון של שררה) דהיינו דיינים. "אם לא ימצא הגנב ונקרב בעל הבית אל האלהים אם לא ישלח ידו במלאכת רעהו: על כל דבר פשע על שור על חמור על שנה על שלמה על כל אבדה אשר יאמר כי הוא זה עד האלהים יבא דבר שניהם, אשר ירשיען אלהים ישלם שנים לרעהו".

רבי סובר שלא לומדים מה'אלוהים' הראשון, כי 'לא דורשים תחילות'. ונשאר לנו שני ה'אלוהים'. ולומדים אחד מהשני. ב'אלוהים' התחתון נאמר לשון רבים "אשר ירשיען אלהים" דהיינו שני דיינים (כי מיעוט רבים שניים), ולומדים את ה'אלוהים' העליון מהתחתון, שגם בעליון יש שני דיינים, סך הכל ארבעה. ומכיון שאין בית דין שקול מוסיפים עוד אחד, סה"כ חמשה.

ורבנן ירשיען כתיב: אבל רבנן סוברים ש'האלוהים' התחתון מדבר רק על דין אחד, כי כתוב את המילה "ירשיען" בכתיב חסר. וממילא יש לנו בפרשה רק שני דיינים. ומכיון שאין בית דין שקול מוסיפים עליהם עוד אחד. סה"כ שלושה.